УДК 159.923:341.321

DOI:10.31339/2617-9598-2018-2(2)-128-138

Швалб Юрій Михайлович

*доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії екологічної психології
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

Павленко Оксана Володимирівна

*науковий кореспондент лабораторії екологічної психології
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ФАКТОРНА МОДЕЛЬ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ В УМОВАХ АТО

Анотація. В статті висвітлюється результати факторного аналізу дослідження життєвого досвіду за допомогою методики семантичного диференціалу. Проаналізовано базову функціональну структуру життєвого досвіду. Структура включає в себе чотири структурні елементи: зміст, когнітивний (семантичний), емоційно-переживальний і прагматично-практичний. Зроблено аналіз факторної структури життєвого досвіду респондентів, що перебувають у зоні АТО, зокрема бійців АТО, внутрішньо переміщених осіб та мешканців «сірих» зон. Виявлено та проаналізовано загальні моменти та розбіжності у представленні травматичного досвіду у свідомості цих груп респондентів. Зокрема домінантним виявився змістовий, а найслабшим – раціонально-практичний рівень. Кожен компонент структури несе виражене негативне навантаження. Окремо за трьома підгрупами отримали також чотири-факторні структури, які мають специфіку. Виявлено позитивно навантажені компоненти, та склеювання структур життєвого досвіду. Отримані дані можуть бути використані при побудові психологічних програм для допомоги постраждалим групам населення.

Ключові слова: життєвий досвід; травмуючі події; семантичний диференціал; факторна структура життєвого досвіду; компоненти життєвого досвіду.

Постановка проблеми. В останні роки у зв'язку із політичною, соціальною та військовою ситуацією, що склалася на сході все більш актуальним стає питання про те, як особистість переживає травматичні події свого минулого. Яким чином події, що відбуваються на території АТО відображаються у життєвому досвіді особистості, та як впливає цей травматичний досвід на формування особистістю своєї перспективи майбутнього. Тобто питання про те, яким чином на життєвому шляху особистості відобразиться ситуація АТО та як ця особистість буде у подальшому будувати своє життя є важливим. Саме тому аналіз відображення у свідомості особистості її життєвого досвіду та виділенні основних його факторів є актуальним для сучасної теоретичної та практичної психології. Робота із травмуючими подіями минулого та допомога у трансформації та прийнятті досвіду та фасилітація побудови оптимістичної, узгодженої та реалістичної перспективи майбутнього стає все більш актуальною для сучасних психологів при роботі із особами, які безпосередньо були учасниками АТО чи були включені у ці події опосередковано.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головна мета психосоціальної реабілітації: допомога людині в подоланні травмуючого досвіду, корекції порушень психіки, в подальшому особистісному розвитку і успішній подальшій ресоціалізації особистості.

Своєчасна діагностика порушень психічної сфери населення у зоні проведення бойових подій, здатна запобігти розвитку дезадаптивних форм поведінки, підвищити ступінь адаптації та сприяє розвитку гармонійної особистості. Переважаючими емоціями у населення зони озброєного конфлікту діагностовані: тривога, роздратованість, агресія, та страхи, що відображають негативну картину психічного стану населення [3].

Питання діагностики та реабілітації ПТСР для осіб, що брали участь у бойових діях (Н. Тарабіна, М. Бабенко, М. Ротань, М. Варій, В. Ягупов, А. Караян, І. Сиромятников та ін.), чи знаходились у зоні бойових дій на сьогоднішній момент є також доволі дослідженим [4]. Проте сучасні дослідження здебільшого будуються навкруги вирішення прикладних проблем у роботі психолога із постраждалими категоріями населення. Однак Н.М. Титаренко зазначає, що основними векторами психологічної реабілітації людини, яка переживає руйнацію сталого способу життя, є переконфігурація практик, спрямованих на самоідентифікацію, та смислопородження відповідно до етапу життєвого шляху. Конструювання нових смислів, їхня особиста інтерпретація проходить під час симетричного діалогу, коли екстраординарна подія перетворюється на один з елементів подієвого ряду, необхідно проведення демаркації меж між старим і новим досвідом, довоєнними і теперішнім оточенням, колишніми і теперішніми цінностями, планами, уподобаннями [5]. Вирішення таких завдань без розуміння структури та функцій життєвого досвіду особистості, що знаходилась безпосередньо у ситуації АТО є неможливим. Саме тому питання виділення та аналізу факторів, що стають провідними у життєвому досвіді особистості, що зазнала травмуючих подій є важливим та актуальним.

Питанням структурування життєвого досвіду займалися такі дослідники, як О.М. Лактіонов, К. А. Абульханова-Славська, Ю.М. Швалб, М.М. Чепелева, О.В. Зазимко, К.К. Платонов та інші. Більшість дослідників зазначає трьох компонентну структуру досвіду. Так Б.Ф. Ломов зазначає, що можна виділити три основні нерозривні в підсистемі досвіду: когнітивну, в якій реалізується функція пізнання; регулятивну, яка забезпечує регулювання діяльності і поведінки; комунікативну, яка формується і реалізується в процесі взаємодії людини з іншими людьми [2].

Психолог М.О. Холодна виділяє три сфери (шари) досвіду: когнітивну, метакогнітивну та інтенціональну. На її думку, когнітивний досвід має структури, що відбивають зовнішній мир. Метакогнітивний досвід – це досвід регуляції процесу переробки інформації. Іntenціональний (мотиваційно-цільовий) досвід лежить в основі індивідуальної вибіркової інтелектуальної активності. [2].

Ю.М. Швалб вважає, що класифікація форм прояву життєвого досвіду повинна відповідати його власній внутрішньої функціональної структури. Автор розглядає

індивідуальний життєвий досвід як відносно самостійну і незалежну структурну одиницю психічного, яка функціонує за принципами системи, що розвивається сама. У відповідності зі структурно-функціональною моделлю Ю.М. Швалба, життєвий досвід може проявлятися в трьох переважних формах:

1) цілісний опис ситуації; 2) опис способу дії; 3) опис особистісних цінностей. Ці конструкти фіксують досвід ставлення людини до світу, до подій, до інших людей і до самого себе. [6].

Завданням нашого дослідження було визначення провідних факторів в структурі життєвого досвіду особистості, що знаходиться чи працює у зоні АТО.

Для вирішення цього завдання нами було проведено дослідження за допомогою методики семантичного диференціалу, що була розроблена Ч. Осгудом та групою американських вчених [4]. Нами було досліджено конотативне значення життєвого досвіду та його представленість у свідомості респондентів. У дослідженні приймали участь 187 осіб, віком від 18 до 61 року. Серед них 80 чоловіків та 107 жінок. У зв'язку із включенням у ситуацію АТО респонденти були розділені нами на 4 групи. 1 – мешканці стабільних регіонів (контрольна група), які безпосередньо не приймали участі у подіях АТО; 2 – бійці АТО, 3 – внутрішньо переміщені особи; 4 – мешканці «сірих зон» чи прикордонних із зоною АТО територій.

Виклад основного матеріалу.

Статистичні методи обробки даних включали методи факторного аналізу та статистичної перевірки значущості емпіричних даних (обробка даних методами багатомірної статистики проводилася в статистичному пакеті SPSS 17). Факторний аналіз здійснювався за методом головних компонент з обертанням Varimax Normalized; оптимальна кількість факторів, що виділилися, та їхня статистична значущість перевірялися за критерієм “кам’янистого осипу” [1].

Ми здійснили факторний аналіз показників життєвого досвіду в цілому за групою досліджуваних та окремо підгрупами щодо соціальної ситуації проживання – переселені особи, мешканці пограниччя та особи, що безпосередньо брали участь в АТО. Інтерпретація результатів факторного аналізу проводилася на основі групування показників, які мають найбільші внески у сумарну дисперсію, та відшукування спільної гіпотези, яка пояснює статистичну близькість або розбіжність показників, об’єднаних у факторі.

Висновки за результатами факторної процедури дали підстави для порівняльного аналізу груп досліджуваних. Саме використання факторного аналізу дає змогу обґрунтованого зменшення вимірів даних дослідження та стало нам у нагоді при організації корекційної роботи з досліджуваними, що знаходяться в якісно різних умовах, пов’язаних з АТО.

Факторизацію показників ми провели з використанням моделі головних компонент, за допомогою якої вираховуються власні вектори (фактори). Власні значення характеризують дисперсію за факторами.

В результаті факторного аналізу даних усієї вибірки досліджуваних, отримано чотири-факторну модель їхнього життєвого досвіду, в якій головні компоненти є статистично стійкими, максимальні коефіцієнти факторних навантажень зберігають свою факторну структуру. В отриманій структурі було чітко диференційовано чотири структури, які можна віднести відповідно до *змістової, когнітивної (сміслової), емоційно-переживальної і прагматично-практичної*. Кожен фактор отримав умовну назву за найбільш показовими характеристиками. Сумарна дисперсія за виділеними факторами для групи досліджуваних, що є включеними в ситуацію АТО сягає трохи більше 71%.

Таблиця 1

Розподіл дисперсій факторної структури за усією вибіркою

Фактор	Дисперсія
«Порожньо-збіднілий»	23,27%
«Неусвідомлювано-незрозумілий»	18,65%
«Жорстко-темний»	15,08%
«Непотрібно-нікчемний»	14,05%
Загалом	71,04%

Перш за все відзначаємо, що, по-перше, усі з отриманих компонентів несуть яскраво виражене негативне навантаження. Тож, в цілому за цією вибіркою життєвий досвід є однозначно негативним. По-друге, жоден з факторів не є значимо вираженим, щодо внеску у загальну дисперсію. Характеристики, які ми відзначали як значущі для компоненти мали навантаження більше за 0,5.

Перший фактор (внесок у сумарну дисперсію 23,27%) було визначено як *«Порожньо-збіднілий»*. До цього фактору увійшли такі характеристики (тут і далі в дужках наведено факторні навантаження ознак; ознаки наведено за порядком зменшення їхнього навантаження у факторі, що аналізується): насичений-бідний (0,901); обіднений-різнобарвний (-0,798); наповнений-порожній (0,768); стабільний-мінливий (-0,741), широкий-вузький (0,736).

Даний фактор є найсильніший в отриманій структурі й відображує, що досліджувані, на життя яких безпосередньо вплинули події на Сході України, насамперед схильні до нівелювання цінності власного життєвого досвіду.

Другий фактор (внесок у сумарну дисперсію 18,65%) ми визначили як «неусвідомлювано-незрозумілий». Він склався із характеристик, що, в більшості, мають когнітивну природу. А саме: усвідомлений-неусвідомлений (0,928); зрозумілий-незрозумілий (0,808); безсмыслений-навчальний (-,630).

Отже, досліджувані намагаються не рефлексувати щодо власного життєвого досвіду, бо вважають, що це не має сенсу.

Третій фактор (внесок у сумарну дисперсію 15,08%) пов'язується з емоційно-переживальною сферою буття людини й отримав назву «жорстко-темний». Даний фактор було утворено за рахунок показників: світлий-темний (0,866); гнучкий-жорсткий (0,696); приємний-неприємний (0,612).

За способом прояву даній групі досліджуваних притаманна негативна емоційна оцінка власного життєвого досвіду.

Четвертий найслабший **фактор** характеризує практично-прагматичну складову життєвого досвіду. Він був названий «Непотрбно-нікчемний» й уособлює 14,05% загальної дисперсії. Серед значущих показників відзначимо: «корисний-нікчемний» (0,824); «потрібний-непотрібний» (0,611). Даний компонент можна інтерпретувати як суттєве зниження практичного значення життєвого досвіду серед досліджуваних.

В подальшому нас цікавило питання специфіки трансформації виявленої загальної факторної структури серед досліджуваних, для яких безпосередній вплив ситуації на Сході України виявився якісно різним. За типом впливу на основі теоретико-прикладних досліджень (Ю.М.Швалб) було виділено три досліджувані групи – військові – безпосередні учасники АТО; особи, що проживають на прифронтових територіях; особи, яких було переселено внаслідок ситуації на Сході України (ВПО).

Таким чином було побудовано ще три факторні структури й порівняно їх як між собою, так і з базовою виявленою структурою.

Факторна структура в групі бійців АТО

В групі учасників АТО в отриманій структурі три з чотирьох компонентів несли явно виражене негативне навантаження, четвертий був нейтральним.

Сумарна дисперсія за виділеними факторами для даної групи досліджуваних сягає трохи більше 78%. Проте, по-перше, відбулося «склеювання» виявлених когнітивного і прагматичного рівнів. По-друге, за значимістю другий і перший фактори майже зрівнялися, а останній значимо зменшився.

Розподіл дисперсій факторної структури за групою учасників АТО

Фактор	Дисперсія
«Непотрібно-безсмыслений»	27,41%
«Спустошено-сірий»	25,62%
«Неприємно-важкий»	15,29%
«Мінливий»	10,46%
Загалом	78,73%

Перший фактор має внесок у сумарну дисперсію 27,41%. За найбільш значимими показниками його було визначено як *«Непотрібно-безсмыслений»*. Даний фактор відображує схильність досліджуваних учасників АТО до *практично-раціонального* способу сприйняття життєвого досвіду. При цьому останній вважається непотрібним, обмежуючим і незрозумілим.

Другий фактор – «Спустошено-сірий». Він відображує здебільшого *змістову складову* життєвого досвіду й включає до себе такі показники: насичений-спустошений (0,906); сірий-різнобарвний (-0,786); світлий-темний (0,645); зрозумілий-незрозумілий (0,621). В цілому внесок даного фактору склав майже 26%.

Третій фактор, який мав 15,29% внеску у загальну дисперсію, складався лише з двох показників – «важкий-легкий» (-0,831) і «приємний-неприємний» (0,799). Дані показники більше пов'язуються з *емоційно-переживальною* сферою життя. Відповідно, ми назвали його «неприємно-важкий».

Четвертий фактор виявився нейтральним й відображує чітке усвідомлення змінності життя, що знайшло своє вираження в показникові «стабільний-мінливий» (0,936). Внесок у загальну дисперсію склав 10,5%.

Факторна структура в групі «пограниччя».

Факторна структура в групі мешканців прифронтової території, яка також складалася з чотирьох компонентів, виявилася схожою на структуру, побудовану для групи учасників АТО. Виділені компоненти, за виключенням найслабшого, цілком відповідали попередньо виділеним. Проте, їх внесок у загальну дисперсію був суттєво іншим.

Сумарна дисперсія за виділеними факторами для даної групи досліджуваних сягає трохи більше 68%. Так само, як і в попередньому випадку, *когнітивний* і *прагматично-практичний* рівні виявилися «склеєними». Проте, він вже не домінував у загальній дисперсії, але став передостаннім. Іншою особливістю виявилось те, що внески складових факторної структури майже зрівнялися.

Розподіл дисперсій факторної структури за групою «пограниччя»

Фактор	Дисперсія
«Спустошено-звужений»	19,38%
«Неприємно-важкий»	18,67%
«Непотрібно-безсмыслений»	17,66%
«Звільняюче-мінливий»	12,42%
Загалом	68,11%

Перший фактор має внесок у сумарну дисперсію 19,38%. За найбільш значимими показниками його було визначено як *«Спустошено-звужений»*. До цього фактору увійшли такі показники: насичений-спустошений (0,866); широкий-вузький (0,797); сірий-різнобарвний (-0,783). В даному випадку маємо справу зі *змістовим рівнем* життєвого досвіду.

Другий фактор за показниками майже ідентичний третій складовій у факторній структурі досліджуваних в цілому. Показники, що увійшли до нього, відображають *емоційно-переживальний* рівень життєвого досвіду – *«світлий-темний»* (0,845), *«приємний-неприємний»* (0,747), *«важкий-легкий»* (-0,698) і *«гнучкий-жорсткий»* (0,552). Даний фактор робить внесок у загальну дисперсію – майже 19% й отримав назву *«Неприємно-важкий»*.

Третій фактор, як вказувалося вище, відобразив склеювання *когнітивної* і *практично-раціональної* сфер життєвого досвіду. Так само, як і в попередньому випадку, він отримав назву *«Непотрібно-безсмыслений»* й увібрав майже 18% загальної дисперсії. До нього увійшли показники: *«безсмыслений-навчаючий»* (-0,818), *«потрібний-непотрібний»* (0,804), *«зрозумілий-незрозумілий»* (0,779).

Четвертий фактор виявився досить цікавим. По-перше, за навантаженнями показників його можна віднести до позитивного. По-друге, основним показником у ньому стала характеристика *«обмежуючий-даючий свободу»* (0,882), який у поєднанні з показником *«стабільний-мінливий»* (0,680) можна інтерпретувати як уособлення *сислової сфери* життєвого досвіду.

Факторна структура в групі переселених осіб.

Факторна структура в групі переселених осіб, яка також складалася з чотирьох компонентів, виявилася суттєво більш позитивною – однозначно негативним виявився лише один компонент. З іншого боку, варто відзначити нівелювання *когнітивної сфери* й склеювання, по-перше, *змістового*, й, по-друге, *сислового з практично-раціональним* рівнем життєвого досвіду.

Сумарна дисперсія за виділеними факторами для даної групи досліджуваних склала майже 79%. Подібно до факторної структури групи учасників АТО виділилися дві пари майже однакових за внеском у загальну дисперсію факторів – 27% і 26% та по майже 13%.

Таблиця 4

Розподіл дисперсій факторної структури за групою «переселенців»

Фактор	Дисперсія
«Неприємно-темний»	27,17%
«Мінливо-навчаючий»	25,88%
«Непотрібно-звільнюючий»	13,00%
«Легкий»	12,65%
Загалом	78,69%

Перший фактор має внесок у сумарну дисперсію 27,17%. За найбільш значимими показниками його було визначено як *«Неприємно-темний»*. До цього фактору увійшли такі показники: світлий-темний (0,928); приємний-неприємний (0,908); широкий-вузький (0,661); зрозумілий-незрозумілий (0,651). В даному випадку маємо справу з *емоційно-переживальним рівнем* життєвого досвіду. При чому, усі показники мають негативне навантаження.

Близький за значимістю **другий фактор**, що має внесок у загальну дисперсію 25,88%, несе позитивне навантаження. До нього увійшов показник *«стабільності-мінливості»* (0,922), який у поєднанні з показниками *«сірості-різнобарвності»* (0,854) і *«насиченості-спустошеності»* (-0,714) уособлюють *змістову* складову життєвого досвіду, яка доповнюється показником *«безсмыслений-навчаючий»* (0,741), що відноситься до *практично-раціональної* сфери.

Третій фактор уособлює в собі поєднання трьох показників – *«потрібності-непотрібності»* (0,887), *«обмеженості-свободності»* (0,691) і *«гнучкості-жорсткості»* (-0,551). Тут, на наш погляд, можна говорити про поєднання *практично-раціональної* і *смысловой* сфер життєвого досвіду. Внесок даного компоненту у загальну дисперсію становить 13%.

Нарешті, **четвертий фактор** для даної групи складається лише з одного показника – *«важкість-легкість»* (0,992). Тут за недостатністю інформації ми не маємо можливості однозначно виділити рівень усвідомлення життєвого досвіду, проте в усіх попередніх факторних структурах він був віднесений до *емоційно-переживального* рівня. Таке віднесення вимагає пояснення розведення першого і четвертого факторів як таких, що уособлюють той же самий рівень життєвого досвіду – перший як негативний, четвертий – як позитивний. З цього приводу, ґрунтуючись також на неструктурованих інтерв'ю, ми припустили, що особам,

переселеним з місць конфлікту, більшою мірою притаманний погляд не у минуле, а у майбутнє. Звідси може впливати, що перший компонент даної факторної структури, що пов'язаний з емоційно-переживальним рівнем, має відношення до минулого, а четвертий компонент – до теперішнього. Для підтвердження чи спростування даного припущення ми звернулися до смисложиттєвих орієнтацій досліджуваних.

Висновки і перспективи.

В результаті аналізу показників життєвого досвіду в цілому за групою досліджуваних ми отримали чотири структурні компоненти, які уособлюють *змістовий, когнітивний, емоційно-переживальний та раціонально-практичний* рівні. При чому, домінантним виявився змістовий, а найслабшим – раціонально-практичний рівень. Кожен компонент структури несе виражене негативне навантаження.

Окремо за підгрупами щодо соціальної ситуації проживання – переселеними особами, мешканцями пограниччя та бійцями, що безпосередньо брали участь в АТО – отримали також чотири-факторні структури, які мали суттєву специфіку. Зокрема, з'явилися позитивно навантажені компоненти, а також, у деяких компонентах відбулося склеювання рівнів життєвого досвіду.

Перспективою нашого дослідження ми бачимо складання програми з фасилітації прийняття власного життєвого досвіду та його узгодження із перспективою майбутнього життя для кожної із категорій респондентів, що знаходяться у ситуації АТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митина О. В. Факторный анализ для психологов / О. В. Митина, И. Б. Михайловская — М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. — 169 с. [Источник: <http://psychlib.ru/mgppu/mit/MIT-001-.htm>].
2. Павленко О.В. Індивідуальний досвід у просторі життєдіяльності особистості / О.В. Павленко //Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2014. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 35. – С. 194-203.
3. Психосоціальна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії: збірник матеріалів, доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 28 лютого 2018 р. – Маріуполь: ДонДУУ, 2018. – 322 с.
4. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос, Л.І. Литвиненко, Л.Г. Царенко; за ред. З.Г. Кісарчук. – К.: ТОВ “Видавництво “Логос”, 2015. – 207 с.

5. Титаренко Н. М. Напрями психологічної реабілітації, що переживає травми війни / Н.М. Титаренко / Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій. Збірник статей / За ред. Н. М. Титаренко. К., 2015. 147 с.
6. Швалб Ю. М. Психологические формы фиксации жизненного опыта /Ю. М. Швалб // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н. В. Чепелевої. – К. : Міленіум, 2005. – Т. 2. – Вип. 3. – С. 14-21.

REFERENCES

1. Mitina O. V., Mykhaylivs'ka I. B., 2001. Analiz dlya psykholohiv [Factor analysis for psychologists] M.: Navchalno-metodychnyy kolektor « Psykholohiya», 169p.
2. Pavlenko O.V., 2014. Indyvidualnyy dosvid u protori zhyttyediyal'nosti osobystosti [Individual experience in the proctor of a person's life] Aktualni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. T. VII. Ekolohichna psykholohiya. Vypusk 35, pp.194-203.
3. Psikhosotsialna pidrtimka osib z travmoyu Viyny: mizhnarodnyy dosvid ta ukrayins'ki realiyyi [Psychosocial support for persons with traumatic war: international experience and Ukrainian realities] zbirnyk materialiv, dopovidey VSEUKRAYINS'KOYI naukovo-praktychnoyi konferentsyy, m. Mariupol', February, 28. 2018. Mariupol: DonDUU.
4. Kisarchuk Z.H., Omelchenko YA.M., Lazos H.P., Lytvynenko L.I., Tsarenko L.H.; za red. Z.H. Kisarchuk., 2015. Psykholohichna dopomoha postrazhdalym vnaslidok kryzovykh travmatychnykh podiy: metodychnyy posibnyk. [Psychological help to the victims as a result of crisis traumatic events: methodical manual]. Kyiv. TOV "Vydavnytstvo" Lohos ". 207p.
5. Tytarenko N. M., 2015. Napryamy psykholohichnoyi REABILITATSIYI, chto perezhivaye travmy Viyny. [Directions of psychological rehabilitation, traumatized by war] Psykholohichna dopomoha osobystosti, chto perezhivaye Naslidky travmatychnykh podiy. Zbirnyk statey / Za red. N.M. Tytarenko. K. 147p.
6. Shvalb YU. M., 2005. Psykholohichni formy fiksatsiyi zhyttyevoho dosvidu [Psychological forms of fixing life experience]. Aktualni problemy psykholohiyi: Psykholohichna hermenevtyka Za red. N. V. Chepelevoyi. K.: Milenium, T. 2. Vyp. 3, pp.14-21.

Summary. The article analyzes the literature on the implementation of psychological assistance of a person, who is in difficult life circumstances, in particular in the situation of ATO. The task of the study was to determine the leading factors in the structure of person's life experience, located or working in the ATO zone. The results of factor analysis of the study of life experience with the help of the method of semantic differential are presented. The basic functional structure of life experience is analyzed. The structure includes four structural elements: content, cognitive (semantic), emotional-experiencing and pragmatic-practical. The author gives the analysis of the factor structure of the life experience of the respondents located in the ATO zone, that is, soldiers taking part in ATO, internally displaced people and residents of the "gray" zones. It turned out to be dominant in content, and the weakest - pragmatic-practical level. The divergences in the presenting the traumatic experience in the consciousness of these groups of respondents are revealed and analyzed. It has been established that the attitudes towards experience in the representatives of these groups are mostly negative and the components of the experience are "glued". Separately, three subgroups also received four-

factor structures that were specific. In particular, it was found that representatives of the group of ATO-soldiers negatively relate to their own experience, they are inclined to "glue" the cognitive and pragmatic levels of experience, that is, they consider the experience unnecessary and insignificant. The inhabitants of the "gray zones" mainly split up the four basic elements of their own experience, while the content and emotional-experiencing structures are evaluated purely negatively, we observed some "gluing" of the cognitive and pragmatic levels of experience. The category of internally displaced people is characterized by a more positive structure of their own experience; only the emotional-experiencing component is negative. However, there is a gluing of content with a practical-rational level of life experience. The received data may be used while constructing psychological programs for assistance to the affected groups of population.

Keywords: *life experience; traumatic events; semantic differential; factor structure of life experience; components of life experience.*